

Αναλύοντας το πολιτικό χιούμορ της κρίσης: Ασυμβατότητες και αντιδράσεις

Βίλλυ Τσάκωνα
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
villytsa@otenet.gr

1. Εισαγωγή

- ◎ Η έρευνα σχετικά με τα πολιτικά ανέκδοτα εστιάζει το ενδιαφέρον της στο περιεχόμενό τους σε συνάρτηση με τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα και περικείμενα.
- ◎ Κατά τη διερεύνηση των κοινωνικών λειτουργιών των ανεκδότων, τα αυθόρμητα σχόλια των ομιλητών/τριών θα μπορούσαν να μας πληροφορήσουν γιατί οι ομιλητές/τριες θεωρούν τέτοια κείμενα ενδιαφέροντα και τα ανακυκλώνουν, καθώς και πώς τα αξιολογούν.
- ◎ Τα πολιτικά ανέκδοτα που εξετάζονται εδώ αφορούν την τρέχουσα οικονομική κρίση και τις κοινωνικοπολιτικές της επιπτώσεις.

2. Οι κοινωνικές λειτουργίες των πολιτικών ανεκδότων (1)

© Τα πολιτικά ανέκδοτα στηρίζονται σε πολιτικές πράξεις, αποφάσεις, καταστάσεις κλπ. οι οποίες γίνονται αντιληπτές από τους ανθρώπους ως ασύμβατες και απρόσμενες και οι οποίες αναπαρίστανται με στόχο να προκαλέσουν το γέλιο.

© Η ανάλυση των ανεκδότων, ειδικά των πολιτικών, μπορεί να μας αποκαλύψει πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα και την ανακατασκευάζουν στον λόγο τους.

© Τα πολιτικά ανέκδοτα συνήθως δημιουργούνται είτε σε απολυταρχικά καθεστώτα, όπου οι άνθρωποι δεν μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα, είτε σε μεταβατικές περιόδους, όπου αιφνίδιες και ριζικές αλλαγές λαμβάνουν χώρα.

2. Οι κοινωνικές λειτουργίες των πολιτικών ανεκδότων (2)

⊙ Τα ανέκδοτα δίνουν την ευκαιρία στους ανθρώπους να εκφράσουν τις αγωνίες και τη διαμαρτυρία τους ενάντια στο καθεστώς ή/και τις συνθήκες διαβίωσής τους.

⊙ Επίσης βοηθούν τους ανθρώπους να αντέξουν τις καθημερινές δυσκολίες γελώντας με αυτές: ενδυναμώνουν δηλαδή το ηθικό και την ελπίδα τους για το μέλλον.

⊙ Η ανταλλαγή και η διάδοση τέτοιων κειμένων συμβάλλουν στην ενίσχυση των δεσμών και της οικειότητας μεταξύ των ανθρώπων.

[βλ. μεταξύ άλλων Obrdlik 1942, Brandes 1977, Shehata 1992, Davies 1998: 77-83, 176-181, Van Boeschoten 2006, Badarneh 2011, Tsakona & Popa 2011, 2013, Moalla 2013]

2. Οι κοινωνικές λειτουργίες των πολιτικών ανεκδότων (3)

© Τα πολιτικά ανέκδοτα λειτουργούν και ως ένα μέσο αντίστασης και εξέγερσης ενάντια στα απολυταρχικά καθεστώτα, τους/τις ηγέτες/ιδές τους και τις συνακόλουθες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές (Obrdlik 1942, Shehata 1992, Van Boeschoten 2006, Klumbyté 2011).

© Το χιούμορ όμως ποτέ ως τώρα δεν ξέρουμε να έχει οδηγήσει στη ματαίωση πολιτικών αλλαγών ή στην ανατροπή καθεστώτων (βλ. μεταξύ άλλων Brandes 1977: 345, Davies 2007: 300, Tsakona & Popa 2011).

2. Οι κοινωνικές λειτουργίες των πολιτικών ανεκδότων (4)

© Stein (1989): η ερμηνεία των πολιτικών ανεκδότων ως αντίστασης δεν στοιχειοθετείται με βάση εμπειρικά δεδομένα, αλλά μάλλον αντικατοπτρίζει τις ιδεολογικές τοποθετήσεις των ίδιων των ερευνητών/τριών.

© Billig (2005): γελώντας με τις ασύμβατες όψεις της πραγματικότητας και διαταράσσοντας στιγμιαία την κοινωνική τάξη, οι ομιλητές/τριες ενισχύουν την επίγνωσή τους σχετικά με τους περιορισμούς που τους επιβάλλονται και έτσι επιβεβαιώνουν την εξουσία που ασκείται πάνω τους.

© Αυτό που θεωρείται ανατρεπτικό χιούμορ στην πραγματικότητα συνιστά ένα μέσο πειθαρχίας που διασφαλίζει τη συμμόρφωση με την ισχύουσα τάξη πραγμάτων.

2. Οι κοινωνικές λειτουργίες των πολιτικών ανεκδότων (5)

Συνοψίζοντας, τα πολιτικά ανέκδοτα

- ⊙ φέρνουν στην επιφάνεια ασύμβατες όψεις της πολιτικής πραγματικότητας
- ⊙ στοχοποιούν πολιτικούς, πολιτικές αποφάσεις και θεσμούς, ιδεολογικές θέσεις κλπ.
- ⊙ επιτρέπουν στους/στις ομιλητές/τριες να τοποθετούνται απέναντι στην πολιτική πραγματικότητα
- ⊙ ενισχύουν τους μεταξύ τους δεσμούς και τις κοινές τους εμπειρίες.

3. Δύο μεθοδολογικά ζητήματα σχετικά με την έρευνα για τα πολιτικά ανέκδοτα (1)

1. Η έρευνα για τα πολιτικά ανέκδοτα έως πρόσφατα επικεντρωνόταν σε δεδομένα που προέρχονται από απολυταρχικά καθεστώτα (π.χ. τα κομμουνιστικά ανέκδοτα, τα ανέκδοτα για τον Φράνκο στην Ισπανία).

Σε μη απολυταρχικά καθεστώτα, τα πολιτικά ανέκδοτα γίνονται μέρος των πολιτικών συζητήσεων, αφού κυκλοφορούν όχι μόνο σε ιδιωτικές συνομιλίες (π.χ. προφορικές ή διαδικτυακές) αλλά και στον δημόσιο χώρο (π.χ. σε ιστοσελίδες, τηλεοπτικές εκπομπές).

3. Δύο μεθοδολογικά ζητήματα σχετικά με την έρευνα για τα πολιτικά ανέκδοτα (2)

2. Η πλειονότητα των ερευνών για τα πολιτικά ανέκδοτα λαμβάνουν χώρα αρκετά χρόνια μετά τη δημιουργία και την κυκλοφορία τους, ενώ συνήθως αξιοποιούν υλικό από τυπωμένες συλλογές ή ιστορικά αρχεία.

© Στις μέρες μας, αφενός η έρευνα στρέφεται και σε μη απολυταρχικά καθεστώτα και αφετέρου η σύγχρονη τεχνολογία και τα ηλεκτρονικά μέσα μάς επιτρέπουν να συλλέξουμε σύγχρονο υλικό και σχόλια από τους/τις ίδιους/ες τους/τις ομιλητές/τριες.

[Kramer 2011, Laineste 2011, Moalla 2013, Stewart 2013, Tsakona 2013, 2015]

4. Τα δεδομένα της έρευνας (1)

◎ 596 ανέκδοτα για την ελληνική οικονομική κρίση

◎ Ιανουάριος 2010 – Δεκέμβριος 2013

◎ Δύο ευρείες κατηγορίες:

α) όσα στοχοποιούν και υπονομεύουν ευθέως τους/τις Έλληνες/ίδες ή και ξένους/ες πολιτικούς, τις πολιτικές τους αποφάσεις και τις πράξεις τους (322 ανέκδοτα, 54,02%)· και

β) όσα αναφέρονται στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων/ίδων και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν λόγω της κρίσης (274 ανέκδοτα, 45,97%).

4. Τα δεδομένα της έρευνας (2)

- ◎ Σχόλια που προσθέτουν οι ομιλητές/τριες στα ηλεκτρονικά τους μηνύματα αφού διαβάσουν τα ανέκδοτα και πριν τα προωθήσουν.
- ◎ Αυθεντικές, αυθόρμητες αντιδράσεις στα ανέκδοτα που μας αποκαλύπτουν τις κοινωνικές λειτουργίες και τους στόχους που εξυπηρετούνται από τη διάδοση των κειμένων αυτών.
- ◎ Από τα 167 ηλεκτρονικά μηνύματα που περιείχαν τα δεδομένα μου, μόνο 72 (43,11%) περιλάμβαναν αξιολογήσεις και απόψεις των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα.

5. Το περιεχόμενο των ανέκδοτων για την κρίση (1)

© Το χιούμορ γενικά βασίζεται στην ασυμβατότητα, δηλαδή σε μια πράξη, κατάσταση, ιδέα κλπ. την οποία δεν περιμένουμε σε ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο (βλ. μεταξύ άλλων Raskin 1985, Attardo 2001).

© Έτσι τα ανέκδοτα για την κρίση χτίζονται πάνω σε όψεις της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας που, κατά τους/τις ομιλητές/τριες, λόγω της κρίσης δεν είναι όπως θα αναμενόταν να είναι.

5. Το περιεχόμενο των ανεκδότηων για την κρίση (2)

(1) Σε λίγο θα πηγαίνουμε σούπερ μάρκετ, δεν θα αγοράζουμε τίποτα και θα κάνουμε μόνο like.

(2) Έλεγα να πάρω σκύλο στο σπίτι αλλά τι φταίει το δόλιο να κρυώνει; Θα πάρω πιγκουίνο.

(3) Αν ακούσετε τίποτα για καμιά θέση εργασίας ενημερώστε με σας παρακαλώ... ψάχνω δεύτερη δουλειά γιατί πρώτη δεν βρίσκω με τίποτα!!

(4) Στην τρίτη λυκείου θα πρέπει να προσθέσουν μάθημα «Πως να ζήσετε στο εξωτερικό»...

5. Το περιεχόμενο των ανεκδότηων για την κρίση (3)

(5) Οι νεοέλληνες ξοδεύουν χρήματα που δεν έχουν για να αγοράσουν αντικείμενα που δε χρειάζονται ώστε να εντυπωσιάσουν ανθρώπους που δεν εκτιμούν.

(6) Δεν είναι ότι δεν είμαστε επαναστάτες. Απλά είμαστε άτυχοι που δεν είναι όπλο ο καναπές.

(7) Τί κοινό έχουν οι Έλληνες με τις γαλοπούλες ;

Τη βγάζουν δεν τη βγάζουν μέχρι τα Χριστούγεννα...

(8) Έχω μια περίεργη αισιοδοξία σήμερα. Θα δω ειδήσεις να μου περάσει.

(9) Ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός. Γιαυτό στο ΙΚΑ σου κλείνουν ραντεβού για μετά από 4 μήνες.

6. Τα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα της κρίσης (1)

⊙ Η προώθηση ενός ηλεκτρονικού μηνύματος που περιέχει ανέκδοτα μπορεί να θεωρηθεί ένδειξη της θετικής τους αξιολόγησης.

⊙ Κανένα από τα σχόλια δεν συνιστούσε αρνητική αξιολόγηση των ανεκδότην.

⊙ Αξιολογικά σχόλια υπό τη μορφή επιθέτων όπως (αρκετά/πολύ) καλό/ά, φανταστικό, κορυφαίο, καταπληκτικά, φοβερά, σοφό, φιλοσοφημένο, τέλειο, νόστιμα, χαριτωμένα, έξυπνα κλπ. Θετική αξιολόγηση αποτελεί και ο χαρακτηρισμός (πολύ) επίκαιρο.

⊙ Τίτλοι: γελάμε, ΧΑΧΑΧΑΧΑ, (και) (λίγο) γέλιο, πλάκα έχουν, τρελό γέλιο κλπ.

6. Τα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα της κρίσης (2)

(10) δεν θα ηθελα να ηταν ετσι αλλα δυστυχως
ΕΙΝΑΙ!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

(11) ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΣΑΣ.....ΕΤΣΙ ΕΙΝ'Η ΖΩΗ.....

(12) Gia na gelasoume ligaki me ta xalia mas!!

(13) ΜΗΝ ΓΕΛΑΣ . Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΡΑΓΙΚΗ !!!

6. Τα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα της κρίσης (3)

(14) ΤΕΤΑΡΤΗ ΒΡΑΔΥ ΤΟΥ ΑΗ ΔΗΜΗΤΡΗ!!!

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΨΥΧΡΟΛΟΥΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ.....ΑΣ
ΤΟ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΟΥΜΕ

με πολυ αγαπη (διοτι μονον αυτη θα μας μεινει στο τελος)

(15) και λιγο γελιο!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! χρειαζεται σε ολους μας.....

(16) το χιούμορ και το γέλιο δεν θα το πάρουν απο τα χείλη μας
!!!!!!

(17) Μπορεί να μην έχουμε λεφτά, μπορεί να είμαστε στα πρόθυρα της χρεοκοπίας, αλλά έχουμε. χιούμορ και αυτοσαρκασμό!

Διαβάστε κορυφαίες ατάκες που κυκλοφορούν τα κρίσιμα αυτά χρόνια.

6. Τα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα της κρίσης (4)

(18) Προωθήστε το μπας και ξυπνήσουν κάποιοι

6. Τα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα της κρίσης (5)

© Η πρακτική της ανταλλαγής ηλεκτρονικών μηνυμάτων με πολιτικά ανέκδοτα και αυτή του σχολιασμού τους συμβάλλουν στη δημιουργία ενός περιορισμένου, συμβολικού χώρου όπου οι ομιλητές/τριες επιτρέπεται να καταφεύγουν σε διασκεδαστικές, κωμικοτραγικές ερμηνείες και αναπαραστάσεις της οικονομικής κρίσης και να γελούν με τις σκοτεινές πλευρές της.

© Αλλά όταν οι ομιλητές/τριες αποσυνδεθούν από τους λογαριασμούς τους ή διαγράψουν τα μηνύματά τους, επιστρέφουν στη σκληρή πραγματικότητα των οικονομικών ή άλλων προβλημάτων.

6. Τα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα της κρίσης (6)

©Ό,τι θεωρείται επαναστατικό ή ανατρεπτικό χιούμορ δεν είναι παρά χιούμορ που μας πειθαρχεί: επιβεβαιώνει και ενδεχομένως ενισχύει την ήδη υπάρχουσα τάξη πραγμάτων (βλ. επίσης Badarneh 2011, Tsakona & Pora 2011).

©Κανένα σχόλιο δεν παρουσιάζει αυτά τα ανέκδοτα ως πράξεις ή λόγους αντίστασης.

7. Συμπεράσματα (1)

- ◎ Ο κύριος στόχος της ανακοίνωσης ήταν να προτείνει μια πληρέστερη προσέγγιση στην ανάλυση των κοινωνικών λειτουργιών των πολιτικών (ή άλλων) ανεκδότων.
- ◎ Εκτός από το περιεχόμενο των κειμένων αυτών η ανάλυση θεωρώ ότι μπορεί να λάβει συστηματικά υπόψη τα αυθόρμητα σχόλια των ομιλητών/τριών για τα ανέκδοτα αυτά.
- ◎ Οι ομιλητές/τριες εντοπίζουν και ανακατασκευάζουν ως χιουμοριστικές ασυμβατότητες της καθημερινότητάς τους.
- ◎ Τα υπό εξέταση ανέκδοτα ασκούν κριτική στην τρέχουσα κατάσταση και εκφράζουν τη δυσαρέσκεια των πολιτών.

7. Συμπεράσματα (2)

◎ Τα σχόλια για τα ανέκδοτα της κρίσης περιλαμβάνουν θετικές αξιολογήσεις.

◎ Τα ανέκδοτα της κρίσης φαίνεται να γίνονται αντιληπτά ως «ρεαλιστικές» αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, οι οποίες βοηθούν τους ανθρώπους να αντέξουν ψυχολογικά τις συνέπειες των μέτρων λιτότητας.

◎ Η παρούσα μελέτη υπογραμμίζει τη σημασία του περικειμένου εμφάνισης των ανεκδότων ως παράγοντα που επηρεάζει την ερμηνεία τους και τις κοινωνικές τους λειτουργίες (εδώ: ηλεκτρονική αλληλογραφία μεταξύ οικείων).

7. Συμπεράσματα (3)

◎ Τα πολιτικά ανέκδοτα κωδικοποιούν το πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την καθημερινότητα.

◎ Θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως αντι-ηγεμονικές (counter-hegemonic) μαρτυρίες για τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα, δηλαδή ως ανεπίσημες πηγές πληροφόρησης για τις πολιτικές μεταβολές και τις συνέπειές τους (Shehata 1992, Stanoev 2009: 204, Badarneh 2011, Sheftel 2011).

Σας ευχαριστώ πολύ!

Βιβλιογραφία (1)

- Archakis, Argiris, and Villy Tsakona (2011) Informal talk in formal settings: Humorous narratives in Greek parliamentary debates. In V. Tsakona and D.E. Popa (eds.), *Studies in Political Humor: In between Political Critique and Public Entertainment*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 61-81.
- Attardo, Salvatore (2001) *Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Badarneh, Muhammad A. (2011) Carnavalesque politics: A Bakhtinian case study of contemporary Arab political humor. *Humor: International Journal of Humor Research* 24.3: 305-327.
- Billig, Michael (2005) *Laughter and Ridicule: Towards a Social Critique of Humor*. London: Sage.
- Brandes, Stanley H. (1977) Peaceful protest: Spanish political humor in a time of crisis. *Western Folklore* 36.4: 331-346.
- Brzozowska, Dorota (2009) Polish jokelore in the period of transition. In A. Krikmann and L. Laineste (eds.), *Permitted Laughter: Socialist, Post-Socialist and Never-Socialist Humor*. Tartu: ELM Scholarly Press, pp. 127-169.
- Davies, Christie (1998) *Jokes and Their Relation to Society*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Davies, Christie (2007) Humor and protest: Jokes under Communism. *International Review of Social History* 52.15: 291-305.
- Hong, Nathaniel (2010) Mow 'em all down grandma: The "weapon" of humor in two Danish World War II occupation scrapbooks. *Humor: International Journal of Humor Research* 23.1: 27-64.
- Kanaana, Sharif (1995) Palestinian humor during the Gulf War. *Journal of Folklore Research* 32.1: 65-75.
- Klumbytė, Neringa (2011) Political intimacy: Power, laughter, and coexistence in late Soviet Lithuania. *East European Politics and Societies* 25.4: 659-677.
- Kramer, Elise (2011) The playful is political: The metapragmatics of internet rape-joke arguments. *Language in Society* 40.2: 137-168.
- Laineste, Liisi (2008) Post-socialist jokes in Estonia: Continuity and change. Phd thesis, University of Tartu, Estonia. <https://www.etis.ee/portaal/publicationInfo.aspx?PubVID=53&LanguageVID=1&FullTranslate=false> (accessed January 12, 2014).
- Laineste, Liisi (2009a) Conclusion. In A. Krikmann and L. Laineste (eds.), *Permitted Laughter: Socialist, Post-Socialist and Never-Socialist Humor*. Tartu: ELM Scholarly Press, pp. 371-406.
- Laineste, Liisi (2009b) Political jokes in post-Socialist Estonia. In A. Krikmann and L. Laineste (eds.), *Permitted Laughter: Socialist, Post-Socialist and Never-Socialist Humor*. Tartu: ELM Scholarly Press, pp. 41-72.

Βιβλιογραφία (2)

- Laineste, Liisi (2011) Politics of taste in a post-Socialist state: A case study. In V. Tsakona and D.E. Popa (eds.), *Studies in Political Humour: In between Political Critique and Public Entertainment*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 217-241.
- Moalla, Asma (2013) Tunisia in the aftermath of the revolution: Insights into the use of humor on Facebook to create social bonds and develop relational identity. *SAGE Open* 3.3: 1-7.
- Obrdlik, Antonin J. (1942) “Gallows humor” – A sociological phenomenon. *American Journal of Sociology* 47.5: 709-716.
- Pi-Sunyer, Oriol (1977) Political humor in a dictatorial state: The case of Spain. *Ethnohistory* 24.2: 179-190.
- Raskin, Victor (1985) *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: D. Reidel.
- Sheftel, Anna (2011) “Monument to the international community, from the grateful citizens of Serajevo”: Dark humor as counter-memory in post-conflict Bosnia-Herzegovina. *Memory Studies* 5.2: 145-164.
- Shehata, Samer S (1992) The politics of laughter: Nasser, Sadat, and Mubarek in Egyptian political jokes. *Folklore* 103.1: 75-91.
- Stanoev, Stanoy (2009) Totalitarian political jokes in Bulgaria. In A. Krikmann and L. Laineste (eds.), *Permitted Laughter: Socialist, Post-Socialist and Never-Socialist Humor*. Tartu: ELM Scholarly Press, pp. 185-207.
- Stein, Mary Beth (1989) The politics of humor: The Berlin Wall in jokes and graffiti. *Western Folklore* 48.2: 85-108.
- Stewart, Craig O. (2013) Strategies of verbal irony in visual satire: Reading *The New Yorker's* “Politics of Fear” cover. *Humor: International Journal of Humor Research* 26.2: 197-217.
- Tsakona, Villy (2013) Okras and the metapragmatic stereotypes of humour: Towards an expansion of the GTVH. In M. Dynel (ed.), *Developments in Linguistic Humour Theory*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 25-48.
- Tsakona, Villy (2015) “The doctor said I suffer from vitamin € deficiency”: Investigating the multiple social functions of Greek crisis jokes. *Pragmatics* 25.2: 287-313.
- Tsakona, Villy, and Diana Elena Popa (2011) Humor in politics and the politics of humor: An introduction. In V. Tsakona and D.E. Popa (eds.), *Studies in Political Humor: In between Political Critique and Public Entertainment*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 1-30.
- Tsakona, Villy, and Diana Elena Popa (2013) Editorial: Confronting power with laughter. *European Journal of Humor Research* 1.2: 1-9.
- Van Boeschoten, Riki (2006) Code-switching, linguistic jokes and ethnic identity: Reading hidden transcripts in a cross-cultural context. *Journal of Modern Greek Studies* 24.2: 347-377.